

Warszawa, 16 marca 2019 r.

prof. zw. dr hab. Katarzyna Sokołowska
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego
w Bydgoszczy
Wydział Edukacji Muzycznej
Dziedzina: sztuki muzyczne
Dyscyplina: dyrygentura

R e c e n z j a

rozprawy doktorskiej mgr Zofii Borkowskiej sporządzona w związku z przewodem doktorskim w dziedzinie sztuk muzycznych, w dyscyplinie *dyrygentura*, wszczętym w dniu 9 listopada 2016 roku przez Radę Wydziału Dyrygentury Chóralnej, Edukacji Muzycznej i Muzyki Kościelnej Akademii Muzycznej im. I. J. Paderewskiego w Poznaniu.

Podstawowe dane o kandydatce

Zofia Borkowska w roku 2003 ukończyła Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Wydział Filozofii Chrześcijańskiej w specjalności etyka. W roku 2014 uzyskała dyplom magistra sztuki w specjalności dyrygentura chóralna na Wydziale Dyrygentury Chóralnej, Edukacji Muzycznej, Muzyki Kościelnej, Rytmiki i Tańca w Uniwersytecie Muzycznym Fryderyka Chopina w Warszawie. Swoje umiejętności doskonaliła na licznych kursach, seminariach i warsztatach między innymi: na Ogólnopolskim Seminarium *Brzmienie chóru a stylowość wykonań* w Akademii Muzycznej im. F. Nowowiejskiego w Bydgoszczy (2006), na VIII Międzynarodowym Sympozjum Muzyki Chóralnej *Synteza tradycyjnej i współczesnej kultury japońskiej a tradycja i współczesność europejska – przeciwieństwo czy odpowiednik* zorganizowanym przez Polski Chór Kameralny Schola Cantorum Gedanensis (2007). W latach 2006-2016 prowadziła Chór Centrum Myśli Jana Pawła II – stołecznej samorządowej instytucji kultury. Chór dawał ok. 20 koncertów rocznie, występował na konkursach i festiwalach, uświetniał uroczystości kościelne i państwowe (np. obchody kanonizacji Jana Pawła II). W roku 2016 została dyrygentem Warszawskiego Chóru Papieskiego im. św. Jana Pawła II. W latach 2005-2015 prowadziła zajęcia z propedeutyki dyrygowania podczas warsztatów chóralnych w Iwieńcu

na Białorusi. Od 2013 roku jest członkiem Rady Programowej Szkoły Śpiewu Liturgicznego pod patronatem Studium Dominicanum.

Ocena pracy doktorskiej

Praca doktorska przedstawiona przez mgr Zofię Borkowską to dzieło artystyczne zarejestrowane na płycie CD oraz opis tego dzieła zatytułowany „*Inspiracje związane z osobą i pontyfikatem Jana Pawła II w twórczości chóralnej kompozytorów polskich – wybrane aspekty*”. Promotorem pracy doktorskiej jest dr hab. Teresa Krasowska, prof. AM.

Dzieło artystyczne zawiera trzy utwory a cappella oraz kompozycje wokalne-instrumentalne:

1. Iwona Piątek *Źródło*
2. Tomasz Szczepanik *Bardziej Być*
3. Henryk Mikołaj Górecki *Totus Tuus*
4. Tadeusz Maklakiewicz *Msza Góralska*
 - *Sanctus*
 - *Benedictus*
 - *Agnus Dei*
5. Stanisław Szczeciński *14 Encyklik*
 - Encyklika I *Redemptor hominis*
 - Encyklika II *Dives in Misericordia*
 - Encyklika VI *Redemptoris Mater*
 - Encyklika XIII *Fides et Ratio*
 - Encyklika XIV *Ecclesia de Eucharistia*

Przedstawione do recenzji utwory zostały zarejestrowane podczas koncertu pt. „Jan Paweł II – Papież Miłosierdzia” w dniu 19 listopada 2016 roku w Archikatedrze Warszawskiej. Wykonawcami byli Chór i Orkiestra św. Jana Pawła II, Jakub Sewerynik – recytator, Zofia Borkowska – dyrygent. Słowo wiążące powierzono Łucjanowi Sokołowskiemu. Byłam obecna na wspomnianym koncercie podczas jego rejestracji. Tym samym w recenzji znajdą się uwagi nie tylko do przedstawionego jako dzieło artystyczne nagrania, ale także do obrazu i efektu działań dyrygentki dotyczących sposobu oddziaływania na wykonawców (ekspresja, wyraz emocjonalny) oraz spostrzeżenia na temat odbioru koncertu przez publiczność.

Koncepcję dzieła artystycznego, na które złożyły się utwory polskich kompozytorów przełomu XX i XXI wieku oceniam jako przemyślaną, interesującą, niezwykle wartościową i nowatorską. Doktorantka wybrała do realizacji utwory zróżnicowane pod względem obsady, o znacznym stopniu trudności, ambitne, jednoznacznie osadzone w przestrzeni osobistych zainteresowań i wartości, zarówno artystycznych jak i duchowych.

Pierwszym utworem zaprezentowanym podczas koncertu była kompozycja Iwony Piątek pt. *Źródło*. Właściwy dobór środków ekspresji pozwolił na zbudowanie przykuwającej uwagę słuchacza muzycznej wypowiedzi. Pierwszoplanowym walorem wykonania była wręcz perfekcyjna dykcja w chórze (przykład: bezbłędna fraza „gdzieś tu być” czy wyraziste słowo „świeżość”). Nie tylko artykulacja była mocnym punktem wykonania. Pełne i szlachetne brzmienie zespołu, swoboda w kreowaniu niuansów dynamicznych i agogicznych dały świadectwo muzykalności chórzystów oraz nieprzeciętnych umiejętności dyrygentki w obszarze kreacji dzieła muzycznego.

Utwór Tomasza Szczepanika *Bardziej Być*, barwny i błyskotliwy, został wykonany ze swobodą oraz z pełnym świadomości przekazem poetyckich i muzycznych treści. Dyrygentka wiernie interpretowała zamierzenia kompozytora pilnując proporcji brzmieniowych pomiędzy kantylenową partią sopranów a jednolitym pod względem rytmu akompaniamentem w pozostałych głosach. Dyrygentka konsekwentnie prowadziła narrację, świetnie operowała czasem. Bardzo dobrze przygotowany do występu chór precyzyjnie realizował trudne struktury rytmiczne. Zespół wykazał się także niebywałą subtelnością brzmienia w realizacji ostatnich taktów utworu. Jedynym słabszym punktem wykonania było zbyt emocjonalne, żywiołowe kreowanie dynamiki we fragmencie *misterioso* (od t. 57), przez co na moment utracony został spokojny, refleksyjny charakter muzyki.

Pełne duchowej żarliwości było wykonanie *Totus Tuus* Henryka Mikołaja Góreckiego. Tempo, nieco szybsze niż to oznaczone w partyturze, dostosowane było do możliwości wykonawczych zespołu. Wspaniale utrzymane napięcie uwypukliło modlitewny wymiar interpretacji, bo jak pisze w pracy dyrygentka – „modlitwa jest sednem i sensem tego utworu”. W dynamice *piano* chór zachwycał miękkim i szlachetnym brzmieniem, zaś dynamika *fortissimo* nieco odsłoniła niedostatki wokalne sopranów. Dźwięki w taktach 72-73 były forsowane, niepokojąco ostre.

Pierwsza część koncertu – prezentacja utworów a cappella – ukazała jak silną artystyczną osobowością jest dyrygentka. Jej wrażliwość, talent i siła twórcza sprawiły, że utwory były odbierane przez publiczność w absolutnym skupieniu, przejmującym spokojem

i wzruszeniu. Logiczne, konkretne komunikaty wypływające z jej gestu były jednoznacznie odbierane przez chórzystów, dały dowód magnetycznej spójności dyrygentki z zespołem.

Udana prezentacja trzech części *Mszy Góralskiej (Sanctus, Benedictus, Agnus Dei)* Tadeusza Maklakiewicza otworzyła wokalnie-instrumentalną część koncertu. Kompozycja ta charakteryzuje się wyrazistymi elementami muzycznego folkloru Podhala, które bez zarzutu zostały wykonane przez chór i orkiestrę. Dyrygentka eksponowała kontrastujące ze sobą elementy – ostry profil rytmiczny (rytm punktowany) i lirykę tematów melodycznych (kantylenowe frazy w tercjowych pochodach). W sugestywny i skuteczny sposób kontrolowała obszar dynamiki, tak aby ukazać fundamentalny dla utworu tekst mszy w języku polskim. Myślę, że wyczucie kolorystyki brzmieniowej ludzkiego głosu i instrumentów pozwoliły na stworzenie tak ciekawej i właściwej interpretacji wybranego do prezentacji utworu. Należy jednak wspomnieć o małych uchybieniach intonacyjnych głównie w głosach męskich – (*Agnus Dei* t.30 basy, *Benedictus* t.13 tenory), które jednak nie wpłynęły na satysfakcjonujący kształt całości.

Interesującym punktem w programie koncertu była prezentacja kompozycji Stanisława Szczucińskiego (*14 Encyklik - Encyklika I Redemptor hominis, Encyklika II Dives in Misericordia, Encyklika VI Redemptoris Mater, Encyklika XIII Fides et Ratio, Encyklika XIV Ecclesia de Eucharistia*). Dyrygentka wzorowo prowadziła kolejne odsłony dzieła umiejętnie kierując uwagę słuchacza na związek słowa z muzyką. Jak ogromną wagę przywiązuje do zrozumienia treści oraz wyrazistości i czystości dykcyjnej słowa można było się przekonać i tym razem. Wykonanie zróżnicowanych pod względem nastroju, tempa i warstwy emocjonalnej kolejnych odcinków było właściwie zaplanowane i zrealizowane. Dyrygentka prowadziła je z odpowiednim napięciem i odwagą. Warto zwrócić uwagę na doskonałe wykonanie fragmentu Encykliki I. W literze „C” chór popisał się precyzją w wykonaniu trudnych skoków interwałowych. Znakomitym dopełnieniem mądrej, przekonującej interpretacji muzyki był popis kultury żywego słowa w wykonaniu recytatora Jakuba Sewerynika. Właściwe proporcje w zestawieniu i połączeniu środków wyrazu, przemyślane operowanie tempem, rytmem i dynamiką w prezentacji treści, precyzja artikulacyjna pojedynczego słowa i poetyckiej frazy skutecznie wzbogaciły artystyczny obraz interpretowanej kompozycji.

Wartość przedstawionego do oceny dzieła artystycznego jest wysoka. Dyrygentka wybrała do realizacji ciekawe, ambitne i niezwykle zróżnicowane kompozycje, które łączy

osoba Jana Pawła II. Pani Zofia Borkowska przekonała mnie, że posiada nieprzeciętne umiejętności i talent dyrygencki. Na podstawie efektów jej działań podczas koncertu stwierdzam, że jest obdarzona temperamentem artystycznym, ma indywidualny język interpretacyjny i osobowość artysty. Można mieć też pewność, że dyrygentka jest znakomitym pedagogiem. Umiała wypracować skuteczne formy oddziaływania na chór w obszarze sztuki wokalne, jak i rozumienia oraz przekazania treści w wybranych do prezentacji utworach.

Ocena opisu dzieła artystycznego

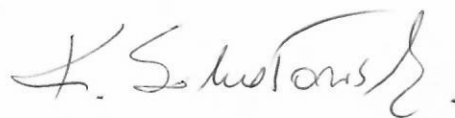
Jako opis dzieła artystycznego mgr Zofia Borkowska przedstawiła pracę pt. *„Inspiracje związane z osobą i pontyfikatem Jana Pawła II w twórczości chóralnej kompozytorów polskich – wybrane aspekty”*. Celem pracy jest prezentacja wyników analizy źródeł i rodzajów artystycznych inspiracji pontyfikatem oraz osobą Jana Pawła II w polskiej muzyce chóralnej. Praca obejmuje trzy rozbudowane rozdziały. W pierwszym z nich Autorka omówiła pontyfikat Jana Pawła II w kontekście inspiracji artystycznej. Zwróciła uwagę na szczególne znaczenie osoby Papieża Polaka dla rodaków. W tej części pracy znalazły się interesujące i wartościowe treści dotyczące wybranych przykładów związków historii sztuki z chrześcijaństwem. Autorka rzetelnie i kompetentnie przedstawiła kształt i specyfikę artystycznej działalności Karola Wojtyły jako aktora, poety i dramaturga. Każdy z podrozdziałów i paragrafów pierwszego rozdziału stanowi niezbędny fundament do podejmowanych później ciekawych analiz, omówień oraz do prezentacji autorskich wniosków. W rozdziale drugim przedstawiła eksplikację priorytetowego w pracy pojęcia ‘inspiracja’. Podjęła także próbę klasyfikacji rodzajów inspiracji muzycznych związanych z Janem Pawłem II. Ostatni, trzeci rozdział zawiera analizę kompozycji, które zostały utrwalone na płycie CD jako dzieło artystyczne. Znalazło się tu przedstawienie autorskiej koncepcji oraz nowatorskie ujęcie problematyki metodycznej i wykonawczej współczesnych kompozycji chóralnych i wokально-instrumentalnych.

Pracę – opis dzieła artystycznego – czyta się z zainteresowaniem i z przyjemnością. Autorka włada piękną polszczyzną, przestrzega formy i stylu, odpowiednio buduje zdania i umiejętnie dobiera słowa. Język oraz sposób wyrażania myśli jest logiczny i zrozumiały. Rozbudowana i różnorodna bibliografia stanowi wartościową bazę i punkt odniesienia do podejmowanych zagadnień. Wzorowe uporządkowanie, precyzyjny podział zebranej

literatury świadczy o tym, że Autorka doskonale zna zasady rządzące pisarstwem naukowym, swobodnie i kompetentnie stosuje obowiązujące reguły.

Konkluzja

W oparciu o dokonaną ocenę przedstawionej do recenzji pracy doktorskiej mgr Zofii Borkowskiej na temat *„Inspiracje związane z osobą i pontyfikatem Jana Pawła II w twórczości chóralnej kompozytorów polskich – wybrane aspekty”* (dzieło artystyczne i jego opis) stwierdzam, że praca doktorska spełnia warunki określone w artykule 13 ust.1. *Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki z dnia 14 marca 2003 r.* Wnoszę o przyjęcie pracy doktorskiej i dopuszczenie jej do publicznej obrony.

prof. zw. dr hab. Katarzyna Sokołowska